

Röportaj yapacak kişiye soru önerileri:

## 1-AİLENİZİN KÖKLERİ

Görüştüğünüz kişiye ataları (büyük babalarından da önceleri) hakkında neler bildiğini sorun.

Nereden geldiklerini, kim olduklarını ve hatırlayabilecekleri aile ile ilgili efsaneler, öyküler anlatmalarını isteyin.

Bu sorular, bazı kişiler köklerini Fas ve İspanya'ya kadar takip edebildiklerinden Türk Yahudi tarihi için çok önemlidir.

Büyük büyük babalarınız nereden gelmişlerdi?

Geçinmek için ne işler yaparlardı? Nasıl yaşadıkları, maddi olanakları, dindarlık dereceleri hakkında bilginiz var mı? Hangi lisanları konuşturlardı?

**Büyükbabam hali vakti yerinde bir insandı. Büyükbüyükbabam Haskiya Hatem hali vakti yerinde bir insandı ve hahambaşılık müsteşarı idi ve hatta padişah tarafından madalya almış bir insandı. Doğup büyüdüğü yer İstanbul idi. Anne tarafı ise ben ancak büyük babamı tanıyabildim. Büyükbüyük babam hakkında fazla bilgim yok. Onlar Edirne'den gelme insanlardı ve annem ilkokul tahsilini Edirne'de yaptıktan sonra İstanbul'a taşınmışlar ve annem Alliance okulunda okumuş. Büyükbabamın bir şaraphanesi vardı. Teyzemler de Edirne'de okumuşlar. Teyzemlerin kocaları Chemin de Fer'de (Demiryolları) çalışırlardı. Babam doğup büyüme İsatnbul'lu bir banka memuru idi.**

Onlar hakkında duyduğunuz herhangi bir öykü varsa anlatır mısınız?

**Aile efradlarından kimi hatırlıyorum babaannemi hatırlıyorum. Benim dedemin bir kızkardeşi vardı.O kadın vefat ettikten sonra eşi çocukları olmadığı için tutucu bir adam olmasından dolayı benim babaannem de tutucu olduğu için bu yüzden bizimle oturmayı tercih etti. Bizim evde kaşerut tutulurdu Şabat'a karşı da büyük bir saygımız vardı.Bu adam yıllarca bizim evde bizim yanımızda oturdu.**

## 2-BÜYÜKBABALARINIZ

Görüştüğünüz kişinin büyükbabalarının geldikleri dünyanın nasıl olduğunu öğrenmek istiyoruz.

Büyükbabalarının nasıl kişiler olduğunu sorarak başlayın.

Kişilikleri nasıldı?

Ciddi ve sessiz miydiler? Canlı ve konuşkan mı?

**Annemin babası çok ama çok nükedan bir insandı. Çok nükedan bir insandı. Etrafı olan çok sevgi ve sevilen bir kişi idi. Babamın babasına gelince zaten tanımadım. Babaannemi tanıdım . Babaannem çok saygıdeğer**

**bir insandı. Benim büyükannem Hatem ailesine mensuptu ve bunlar Dağhamam'da oturladı. Dağhamam şimdiki Kuzguncuk'un tepeleridir.Orada büyük bir yangın olmuş ve yangından sonra oradaki yahudi ahalinin bir kısmı Kadiköy'e Haydarpasa'ya, bir kısmı da Ortaköy'e taşınmış Benim de ailem Ortaköy'e taşınmışlar.**

Büyükbabaları esprili ve fıkra anlatan biri miydi? Yoksa ender gülen ciddi biri miydi?  
**Havai değillerde hayır hiç değillerdi.**

Giyimi nasıldı?

**Benim babaennem her zaman koyu renk elbise giyerdi. Eşinin ölümünden sonra her zaman koyu renk giyinirdi. Ben onu hiçbir zaman açık renk bir kıyafet ile görmedim. Yemeni takmadı başına saçını o zaman kurulika denilen toplu bir saç biçimi kullandı ve hayatının son günlerine kadar bu saç biçimini muhafaza etti. Evde kışın kürkler giyilirdi. Samur kürkler giyilirdi.Pelerina denilirdi.İçi kürklü dışı tafta kıyafetler. Onları giyerlerdi. Yazın da normal kısa kollu uzunca kısa kollu elbiseler giyilirdi.**

Günlük programı nasıldı?

Görüştüğünüz kişinin dedelerinin kişiliğini resmetmesini sağlayın.

Neredendirler?

Ne zaman doğmuşlar?

Aile isimleri ne imiş? Değiştirmişlerse, hangi sebeple değiştirmişler ve daha önceki aile isimleri neymiş? **Hayır değişmedi.**

Geçimlerini neyle sağlarmış?

**Babamın babası Karako denilen bir dükkan vardı ki züccaciye dükkanı.**

**Salamon Baruh orada çalışırdı.**

Hangi lisanları bilirlermiş?

Kendi aralarında konuşurken hangi lisanı kullanırlarmış?

**İspanyolca .Hep aynı lisanı kullanırladı.**

Kılık kıyafetleri ve dış görünüşleri nasıldı? Örneğin: Dedenizin sakalı, bıyığı var mıydı? Kipa ya da şapka kullanırlar mıydı ? Kaftan mı, takım elbise mi ya da herhangi başka bir şey giyer miydi?

**Salamon Baruh'u ben zaten tanımadım fakat resimlerde gördüğüm kadarı ile kipa takarlardı kaftan takarlardı.Annemin babası yani David Mitrani her zaman takım elbise giyerdi.**

Büyükanneniz Ortodoks hanımları gibi peruk takar mıydı? **Hayır**

Takarsa evde de kullanır mıydı yoksa eşarp mı kullanırdı?

Giyimleri nasıldı?**Klasik.**

Büyükannenizin taktığı özel şapka ya da mücevherler var mıydı?

Büyükannenizin altın zincir (kolanası) var mıydı? Kolana hakkında anlatılan herhangi bir hikaye biliyor musunuz? **O zaman zaten brilland yani pırlanta modası yoktu ve hatta hatta benim büyükannemin çok kıymetli bir bileziği varmış o satıldıktan sonra biraz para ilave ederek Ortaköy'de üç tane ev inşa edilmiş.**

Evleri ya da daireleri nasıldı? Bana tarif eder misiniz? Kaç odalıydı? Eşyaları nasıldı? **Giriş katında bir hol ortada bir sofa sağ tarafında pardon sol tarafında mutfak sağ tarafında bahçeye açılan bir oda. Klasik eşyalar. Şimdi o Asmalı Konak'da gördüğümüz minderler var ya o çeşit minderler. Evde soba yakılırdı.**

Musluktan sürekli akan suları var mıydı? Elektrik var mıydı? Evlerini nasıl ısıtırlardı? **Ben elektrikli tanıdım evi. Büyük babalarımın evinde gaz lambaları yakıldır. Fakat büyük gaz lambaları.**

Bahçeleri var mıydı? Herhangi bir şey ekerler miydi? Hayvanları var mıydı? **Evet o bahçede meyva ağaçları vardı. Kayısı ve erik ağaçları vardı ve gül vardı. Benim babam botaniğe çok meraklı olduğu için çeşit çeşit saksılar dikerdi. Saksıları kah bahçede tutar kah evin içine sokardı.**

Uşak, aşçı, çamaşırcı, dadı ya da Matmazel benzeri yardımcıları var mıydı? Öyleyse bize onlar hakkında bilgi verin.

**Güdelikçi kadın vardı. Çamaşırcı vardı. Gündelikçi kadının şişman güzel bir kızı vardı ve işe geldiği zaman onu da getirirdi. Annem bana zorla yemek yedirirdi. Zorla. Sütün kaymağını çıkarır. Yemek yemek için büyük büyük zorluklar çıkarırdım. Bir gün kadın demiş ki ‘‘ madam nasıl oluyor da senin çocuğunun üstüne bu kadar varıyorsun ‘‘ Annem de gıpta eder miş onun kızı şişman kırmızı yüzlü diye ‘‘Ne veriyorsun bu çocuğa demiş ‘‘Ne mi veriyorum .Sabahleyin kahvemi pişirip kahvemi içtikten sonra suyun için biraz şeker koyar ekmeği batırır onu veririm.Bunun için kızım şişman ve kırmızı yüzlüdür’’ demiş. Gene gündeliğe gelen bir kadın vardı Zimbul adında. Benim büyükannem cemaat işlerine çok koşardı. Zaten çok sevilen bir kadındı. Bir kadın çamaşır yıkarken haber gelmiş. O kadın ölü yıkarmış. Tesadüf o gün bir sinagoga gidip bir ölü yıkaması gerekiyormuş. Tabii benim gramama da mani olmadı. Ve giderken demiş ki ‘‘göreyim ben öleceğim zaman beni nasıl yıkıyacaksın’’ ‘‘Si a si biva la madam de alma i de korason te va lavar’’**

Dine ne kadar bakarlardı? Yahudi geleneklerini ne derecede uygularlardı?

Kaşer'e ve Şabat'a bakarlar mıydı?

Sinagog'a her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

**Dine bakılırdı. Şabat'a bakılırdı.Bayramlarda sinagoga gidilirdi. Cumalar arada sırada.**

Yahudi bayramlarını evde kutlarlar mıydı?

**Evet**

Dedenizin politik görüşleri neydi? Herhangi bir politik kuruluş ya da parti mensubu muydu?

**Hiçbir zaman politika ile alakadar olmadılar.Benim ailem hiçbir zaman siyaset ile alakadar olmadılar. Atatürkçü idiler.**

Herhangi bir sosyal ya da kültürel kuruluş mensubu muydular?

Komşuları ile ilişkileri nasıldı? Komşuları Yahudi miydi?

**Hayır komşularımız müslümandı. Yahudi komşularımız da vardı ama ekserisi müslümandı. Ve çok alakamız çok sıkı idi.**

Arkadaşları hakkında neler biliyorsunuz?

Tatilde neler yaparlardı? Ne sıklıkla tatil yaparlardı ve nerelere giderlerdi?

**Hiçbir şey tatil diye bir şey yoktu ki. Zaten bayramlar denk gelirdi.tatil diye bir şey yoktu.**

Yalnız mı tatil yaparlardı yoksa çocuklarını da yanlarında götürürler miydi?

Büyük anne ve babalarınızın kardeşleri hakkında bilginiz var mı? (İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, öğrenim dereceleri, meslekleri, çocukları vb.)

**Büyük annemler bayağı büyük bir aile idiler. Onlar iki erkek ve üç kızkardeşdiler. Bir tanesi Rafael Hatem ve Albert Hatem. Kızlardan bir tanesi Sara Hatem , bir tanesi Recina Kordovero. Recina'yı ben tanımadım. Sara'yı hiç tanımadım zaten vefat etmişti. O zaman bir kolera salgını olmuş. O kolera salgınında Sara Hatem vefat etmiş. Recina Kordavero'lar da Buenos Aires'e göç etmişler. Onlar da büyük bir aile imişler.**

Dedelerinizin kendi çocuklukları ile ilgili anlattıkları anılarını anlatın.

Anne ve babanızın kendi ebeveynleri ile ilgili anlattığı öyküleri anlatın.

Dedelerinizin hatırladığınız askerlik anıları varsa anlatınız.

**Ben hatırlamıyorum.**

### **3-ÇOCUKLUĞUNUZDAKİ KASABANIZ/MAHALLENİZ:**

Röportaj yaptığınız kişinin kasabasını ve oradaki Yahudi Cemaatini anlatmasını isteyin.

Geriye dönüp hatırlamalarını ve o yerleri tasvir etmelerini isteyin.

Atlar ve arabalar var mıydı?

Çamurlu, asfalt dökülmemiş yollar mı vardı yoksa güzel arabaların sürüldüğü geniş caddeler mi?

Kasabanızın nüfusu ne kadardı ve kaç Yahudi yaşardı?

Yahudi cemaati nasıldı?

**Yahudi cemaati aralarında çok iyi ilişkileri olan insanlardı. Kala giderlerdi.**

**Kaşeruta mümkün olduğu kadar bakarlardı. İki tane Kaşer kasap vardı.**

Kaç tane sinagog bulunurdu?

**Sinagog da iki tane vardı. Genelde büyük sinagoga giderlerdi. Şu anda hali hazırda olan sinagog.**

Haham, Şohet, Hazan, vb din mensubu var mıydı? Varsa kaç taneydiler?

**Hepsi vardı.**

Mikve, Talmud Tora, Yeşiva var mıydı?

**Mikve ben görmedim. Yeşiva vardı.**

Yahudilerin özellikle yaşadığı bölgeler ya da getolar mı vardı yoksa şehirde dağınık mı yaşarlardı? **Dağınık yaşarlardı.**

Oradaki Yahudilerin belirli meslekleri var mıydı? **Hayır.**

Elektrik ve akan su var mıydı?**Ben elektriksiz ve susuz bir evde yaşamadım.**

Mahallenizde hamam var mıydı? Hamama gidilir miydi? Hamamla ilgili bir anınız var mı? **Bohça ile gidilirdi. Bir gün evvelinden haber verilirdi. Gelirler bohçamızı alır hamama götürürlerdi. Ondan sonr aynı bohça yeniden hazırlanır geri getirilirdi. Hatta bizim Paris’den gelen bir kuzenimiz gelmişti biz onu hamama götürmüştük. Çocuk annesi onu hamama götürdü. Baktı baktı baktı ‘ay’ dedi ‘babaannemin hamamını ne kadar büyük ‘**

Çocukkenki politik durumları anımsıyor musunuz? **Bazı yahudiler halk partisine mensuptu ama benim babam hiçbir zaman katılmadı.**

Herhangi bir antisemitizme rastladınız mı?

**Ben şahsen yaşamadım ama 44 senesinin olayları herkesi etkiledi.**

Askeri resmi geçitler, özel kutlama günleri, ya da kurtuluş günleri kutlanır mıydı?

**Teyzem resmi geçidinin geçtiği bir apartmanda otururdu ve her Cumhuriyet Bayram’ında oraya giderdik resmi geçidi seyrederdik. 19 Mayıs şenliklerine katıl mıştım.**

Çocukken öğrendiğiniz marşlar varsa bizim için söyler misiniz?

**39.İlkokul marşını ve 23 Nisan Marşını söyledi. Atatürk öldüğü zaman çok şiirler öğrendik ben bilhassa çok şiirler öğrendim. Ve her zaman söyledim bu şiirleri. Okul olarak Dolmabahçe Saray’ının bahçesine götürdüler.**

Şehrinizde Pazar günlerini anlatır mısınız?

**Hayır**

Ailenizde pazara giden kimdi?

**Babam çarşıdan alış veriş yapılrđı.**

Özel alışveriş yaptıkları tüccar ya da satıcılar var mıydı?

**Bahçıvanlar vardı ki kendi ürünlerini bize kadar getirirlerdi. Domates salatalık patlıcan.**

Hatırladığınız önemli politik olaylar (Yunanlıların ihracı, Atatürk’ün ölümü, Varlık vergisi, başka ülkelerden gelen Yahudi muhacirlere karşı Türkiye’nin tutumu) bu olaylar karşısındaki duygularınız.

**Evet hepsini ayrı ayrı hatırlıyorum. Mesela 34 senesinin olaylarını bilhassa kocam anlatırdı. O olaylardan çok müteessir olmuştu.Varlık Vergisi çok çok fazla müteessir etmiştir.fakat benim babam çok fazla etkilenmedi. Bir yabancı banka memuru olduğu için zaten memurlara konulan varlık vergisi çok büyük değildi. Banka da yardım etmişti bizi çok etkilemedi. Fakat etrafı çok etkiledi. Ve laz 20 klasa dedikleri olak ki babam çok hassas bir insandı. Evden ayrılma olayı onu çok etkilemişti. 8 ay gitti. Kütahya’ya gitmişti. Terhis olduğu zaman da kendini çok çok kötü hissetti yanına yaklaşmamızı bile istemedi. “Yanıma gelmeyin, gelmeyin” dedi. Bütün kıyafetlerini bahçeye attı. “Çünkü bit var” dedi. Tabii ilk iş hamama gitmek oldu ve kıyafetleri bahçede bıraktık.**

Ailenizin bu konularda söylediklerini hatırlıyor musunuz?

#### 4-EBEVEYNLERİNİZ:

Röportaj yaptığınız kişinin ebeveynlerini onlar hakkında anlattığı öykülerle tanımaya çalışın.

Önce babasının genel bir tasviri ile işe başlayın. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir baba mıydı yoksa anlayışlı mıydı?

**Hiç sert bir baba değildi. Babam modern kıyafetli modern görüşlü idi.**

**Çünkü babamın tahsili tam fransız kültürüne sahipti. Hatta işe baston ve melon şapka ile giderdi. Ben böyle hatırlamıyorum bana anlattılar. Hatta annem çok kızardı bastona. “Keşke bir gün tranvayda unutsan bu bastonu” dermiş. Getr takardı. Getr çorabun üstüne takılan bir aksesuar. Babam işe tranvay ile giderdi.Başka vasıta yoktu. Zamanla bastonun da modası geçince babam bastonundan vazgeçti.**

Aynı soruları annesi içinde sorun. Nasıl biri olduğunu size anlatmasını isteyin. Zeki miydi?

Konuşkan mıydı? Ya da ciddi ve suskun muydu?

Sert bir anne miydi yoksa anlayışlı mıydı?

**Annem anlayışlı idi ama sert bir insandı. Ciddi bir insandı.**

Ne zaman nerede doğmuşlar?

**Annem Edirne’de Babam İstanbul’da.**

Öğrenim durumları neydi?

**Babam lise okuda o zamanın St. Jozef’ini okudu. Önce Bene\_Berith’de okumuş. Annem o zamanın lisesi başka. O zaman ters başlanmış okullar. 1. sınıf en yüksek dereceli sınıfmış. Edirne’de az bir müddet okumuş sonra İstanbul’a gelince de petit brevet, grand\_brevet dedikleri bir sınıflar varmış öyle anlatırdı. O ikisini de okumuş.**

Ana dilleri neydi ve başka hangi lisansları konuşurlardı?

**İspanyolca.**

Birbirleri ile ve kendi ebeveynleri ile hangi lisanda konuşurlardı?

**Fransızca**

Geçimlerini nasıl sağlıyorlardı?

Nasıl tanışmışlar?

**Babam Banco di Roma da çalışırdı. O’nun müdürü Mösyö Şeni diye biri idi. Mösyö Şeni de annemin kuzeni imiş. Birbirlerine uygun görmüş takdim etmiş ve bu şekilde bir evlilik yapmışlar.**

Görücü usulu ile olan bir evlilik miydi?

Nerede ve ne zaman evlenmişler?

Sinagogda mı evlenmişler yoksa sadece resmi bir nikah mı yapmışlar?

**Evet hatta nüfus cüzdanları bende duruyor.**

Giyimlerini tasvir edin. Geleneksel mi modern miydi?

Ailenizin maddi durumu nasıldı?

**Geçimi güzel temin eden insanlardı.**

Yaşadığınız evi anlatın.

**Giriş hol oda ve bahçeye çıkan bir mutfak. Bir merdiven çıkılırdı. Bir tarafta annemin yatak odası. Diğer tarafta salon dediğimiz büyük oda. Bir merdiven daha çıkılırdı. İki tane balkon ve büyükannem ile benim yattığımız odalar. Balkon dediğimiz bir tanesi ahşap bir tanesi çinko.**

Kaç odalıydı, mutfak, banyo gibi başka hangi bölümleri vardı?

Mobilyalarınız nasıldı?

Sürekli musluklardan akan suyunuz var mıydı?

**Evet ben başka türlü görmedim her zaman akan su vardı.**

Ne tür bir ısıtma sistemi kullanırdınız?

**Aşağıda alt katta bir soba .Ve yukarısını ısıtmak istediğimiz zaman sobadan köür çıkarır odun çıkarır mangala koyar öyle ısınırdık. Bayağı sıkıntı çekilirdi.**

Bahçeniz var mıydı?

**Evet bahçemiz vardı. Hatta bahçede yazın bahçede yemek yerdik.**

Varsa neler ekerdiniz?

Evinizde hayvan besler miydiniz?

Uşak, hizmetçi, dadı, matmazel, çamaşırcı kadın gibi yardımcılarınız var mıydı?

**Gündelikçi kadın ev işlerine ve çamaşıra bakan biri vardı.**

Evinizde kitap bulunur muydu?

**Çok**

Varsa ne tarz kitaplardı?

**İbranice din kitapları en üst katta bulunurdu. Çünkü bizim evde ibranice bilen yoktu. Babam çok meraklı idi. Her çeşit kitabı okurdu. Roman siyasi Dini ya da din dışı?**

Ebeveynleriniz okumayı sever miydi?

Ne zaman ve ne türleri okurlardı?

Size kitap tavsiye ederler miydi?

**Evet ederdi her çeşit kitap okurdu. Babamı ben hiçbir zaman kitapsız görmedim. Son demlerine kadar kitap okudu.**

Gazeteleri takip ederler miydi?

**O zamanın iki tane franiszca gazetesi vardı. Birisi Journal D'Orient diğeri İstanbul. Journal D'Orient bilhassa benim babam ve bir iki arkadaşı için Ortaköy'e gelirdi.**

Kütüphaneye düzenli gitme alışkanlıkları var mıydı?

**Hayır**

Ne kadar dindardılar?

**Babam liberal. Bayramlarda sinagoga giderdi. Bayramlardan başka sık sık sinagoga gittiklerini hatırlamıyorum. Buna mukabil babaannem daha çok fazla dindardı. Mesela Cumartesi günleri vasıtaya binmez kaşeruta bakar.**

Yahudi geleneklerinin hangilerini uygularlardı?

Kaşer'e bakarlar mıydı?

Sinagoga her Cuma mı yoksa sadece bayramlarda mı giderlerdi?

Evde bayram kutlamaları yapılır mıydı?

**Roş\_Aşana'da bütün dinimler yapılır. Pesahda seder yapılır.Loksa çıkarılır Kipur ciddi ciddi bakılır.**

Yahudi cemaati mensubu muydular?

**Evet**

Cemaatte etkin görevleri var mıydı?

**Babaannemin vardı. Babam Or\_Ahayim o zaman da mevcuttu. Ortaköy'de Or-Ahayim için çalışan bir grup vardı. Babam o grubun başkanı idi. Bir çok seanslar bizim evde yapılırdı.**

Ebeveynlerinizin politik görüşleri neydi?

Herhangi bir parti, politik, sosyal, kültürel organizasyona üye miydiler?

Babanızın askerlik dönemine ait anılarını anlatın.

**Babam bedelli askerlik yapmış. Sıhhiye olarak çalışmış. Fakat babam çok çok hassas bir adamdı. Doktorlukla falan hiçbir alakası yoktu. Gene de sıhhiyede çalışmış.**

Komşuları yahudi miydi ve ilişkileri nasıldı?

**Hayır**

Arkadaşları kimlerdi? Yahudiler mi? Geniş toplumdan insanlar mı? Akrabaları mı, komşuları mı, cemaatte birlikte çalıştıkları kişiler mi, iş arkadaşları mı?

**Hiç müslüman arkadaşları olmadı.**

Tatile çıkarlar mıydı?

**Yazın Yalova Bursa. Yazın babam Karaköy'den vapura binerdi. Çünkü iş yeri Karaköy'de idi.Ortaköy'e uyan bir vapura binerdi. Biz de sandviçlerimizi alır aynı vapura biner ve böylece akşam yemeklerini yerdik.**

Evet ise ne sıklıkla nerelere giderlerdi?

Yalnız mı çocuklarıyla mı tatile giderlerdi?

**Çocuklar ile tatile gidilirdi.**

Ebeveynlerinizin kardeşleri hakkında neler biliyorsunuz? İsimleri, doğum ve ölüm tarihleri, nerede yaşadıkları, öğrenim durumları, meslekleri, çocukları nedir?

**Babam iki erkek kardeşti ve iki kardeşi olmuş. Bir tanesi 1934 senesinde İsrail'e gitti. Bir tanesi de Bea kızkardeşi olmuş ben onun ismini taşıyorum. Amcam da Modern Mefruşat Mağaza'sında Salti Franko ile çalıştı. Bu dükkan Ankara'da idi. Evlendikten sonra da karısını Ankara'ya götürdü. Bir müddet Ankara'da yaşadılar iki tane de oğlu oldu. Ondan sonra 1958\_60 senelerinde Paris'e göç ettiler ve hayatlarının sonuna kadar orada yaşadılar. Kuzenlerim de halen Paris'de yaşarlar.Halamın üç tane kızı olmuş onlar hep İsrail'de yaşadılar. Anne tarafı beş kardeşmişler ikisi erkek üçü kız. Dayılarım büyük harpte Amerika'ya göç etmişler ve annem onları bir daha hiç görmedi. Dedem bir kere New-york'a gitmiş dayımı görmeye. Ondan sonra uzaktan uzağa haberlerimiz oldu. Çünkü çocukları birkaç kere İstanbul'a geldiler. Kuzenlerim ve kuzinlerim ile de hala görüşürüz.**

Ebeveynleriniz hangi akrabalarla düzenli olarak görüşürlerdi? Ne sıklıkla nerede ve hangi olaylarda görüşürlerdi?

## 5-İLK YILLARINIZ OKUL YAŞAMINIZ:

Şimdi röportaj yaptığınız kişiden çocukluk yıllarını anlatmasını isteyin.

Onlara kimin baktığını, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunu, okulları, sınıf arkadaşları, öğretmenleri, ve yahudi cemaati ile ilişkilerini.

**Ben tek kardeşim tek kardeş olarak büyüdüm. Şımartıldım beni o zamanın kaidelerine uyararak Ortaköy'deki yahudi İlkokuluna yolladılar. Orada bir sene ana sınıfı okuduktan sonra birirnci sınıfa geçtim. O okul kapanınca 39. ilkokul devlet okuluna yolladılar. Başta zorluk çektim çünkü lisanı iyi bilmiyordum bizim evde fransızca konuşulurdu.Sonra yavaş yavaş alıştım. O kadar ki benim sınıf öğretmeninim ismi Yıldız'dı. Beni bir kere yanına aldı ve dedi ki "ben istiyorum ki senin adın Yıldız olsun. Ben de koşarak eve gittim ve bunu söyledim. Babam pek rıza göstermedi. Sonra bu öğretmenim beni çok sevdi. 5. sınıfa kadar bu öğretmen ile okudum. Mutla bir çocuktum. Müslüman komşularımız vardı. İlişkilerimiz çok düzgündü. Benim çok iyi bir arkadaşım vardı. Nevin Delikanlı babası Niyazi Bey idi.Beni çok sevdiğini söylerdi. Ve bir kere bana dedi ki "ben bilhassa" dedi "musevi olarak sizin ailenizi seviyorum." Dediği an o adam benim gözümünden düştü. Demek bize sempatisi vardı ve diğer yahudilere sempatisi yoktu gibi bir his uyandırdı. Fakat gene ilişkilerimiz devam etti.**

Nerede ve ne zaman doğdunuz?

Yuvaya mı gittiniz, veya anneniz mi kardeşiniz mi sizi büyüttü?

Yoksa dadı ya da matmazeliniz mi vardı?

Evde idiyeniz anneniz ya da size bakan kişi ile gün içinde neler yapardınız?

Okula nerede gittiniz?

Yahudi okulu mu, devlet okulu mu yoksa özel bir okula mı gittiniz?

En çok sevdiğiniz dersler hangileriydi?

Özellikle sevdiğiniz ya da nefret ettiğiniz bir öğretmen var mıydı?

Kim ve nedendi?

Öğretmenleriniz ya da sınıf arkadaşlarınızda bir antisemitizm hissettiniz mi?

Lisan ya da müzik konularında özel dersler aldınız mı?

## 6-ARKADAŞLARINIZ, BOŞ ZAMANLARINIZ VE TATİLLER:

Görüştüğünüz kişiden arkadaşları, hobileri, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri konularında öyküler anlatmasını isteyin.

**Hobilerimiz yoktu. Örgü örerdik. Broderie yapardık. Ve annem büyükannem ve ben devamlı beraber olurduk. Beraber olduğumuz için de muhtelif meşguliyetlerimiz vardı.B en her zaman annem ve büyükannem ile beraberdim. Ve her zaman onlar benim beraber olmam gereken insanlardı.**

Okuldaki arkadaşlarınız kimlerdi? Yahudi mi yoksa geniş toplumdan mıydılar?

Okul dışı arkadaşlarınız kimlerdi?

Arkadaşlarınızla neler yapardınız?

**İlkokulda iken saklanbaç oynardık. O zaman bana çok büyük görünen bir bahçemiz vardı. Sonra tekrar o bahçeyi gördüğüm zaman sukut\_u hayale**

**uğradım o kadar büyük değilmiş. O bahçe zaten meyva ağaçları ile dolu idi. Babamda bir bahçe merakı olduğu için devamlı o bahçe ile meşgul olur ben de babamın eksikleri ile çok meşgul olurdum. Benim bu botanik zevkim devam etmedi.**

Boş zamanlarınızda neler yapardınız? Hobileriniz, uğraşlarınız nelerdi?

Herhangi bir spor, politik ya da kültürel etkinlik yapar mıydınız? Herhangi bir kulüp ya da dernek mensubu muydunuz?

**Hayır olmadı. Orfelina vardı.Zaman zaman ketlere yani para toplamaya gittik. Sonra oradaki yetim çocuklara birşeyler öğretmek gayesi ile sık sık oraya giderdik.Bu bina halen mevcut.**

Cumartesilerinizi ve tatillerinizi nasıl değerlendirirdiniz? Ailenizle mi yoksa başka yerlere mi giderdiniz?

**Haftada bir kere annem babamla sinemaya giderdi.Ortaköy’de oturduğumuz için teyzelerim ile görüşme fırsatı daha azdı. Onun için Cumartesi ve pazarları beklerdik onlara gitmek için annem de çok memnun olurdu . Babam da hiçbir zaman onun hatırlarını kırmadı. Cumartesi veya Pazar 15 günde bir teyzelerimi görmeye giderdik.Onlar 6. dairede otururlardı biz ise Ortaköy’de. Babam yürüyüşü çok sevdiği için Taksim’e kadar yürür oradan aşağıya Dolmabahçe’ye kadar yürür, oradan Ortaköy’e dönerdik.**

Tatile ailenizle mi çıkardınız yoksa gençlik kamplarına mı giderdiniz?

**Gençlik kampları ile hiçbir zaman ilgim olmadı.**

Tatillere arkadaşlarınızla mı çıkardınız?

Eğer hatırlıyabiliyorsanız bana

İlk arabaya bindiğiniz zamanı anlatın.,

**Yağmurlu bir gündü çok yağmurlu bir gündü. Mecburen taksiye binme olanağı oldu. Ve ertesi gün okuldaki arkadaşlarıma anlattım. ‘Ben Galata’dan Ortaköy’e taksi ile döndüm’ diye. Bir olaydı. Benim için değil herkes için bir olaydı. Çünkü şimdiki gibi sık sık taksiye binmek yoktu.**

İlk trene bindiğiniz zamanı anlatın.

**İlk trene binmem şöyle oldu. Yakacık’a gitmek için uzun bir yol katederdik. Ortaköy’den Karaköy’e, Karaköy’den vapur Haydarpaşa’ya, Haydarpaşa’dan tren Kartal’a. Ve ilk trene binişim Haydarpaşa’dan Kartal’a oldu.**

En sevdiğiniz tatil yerini ve nedenini anlatın.

**Marmara Ada’sına gittiğimiz zaman çok mutlu olurdum. Çok samimi bir hava vardı. Bu bahsettiğim eşim ile beraberdi. Annem babam ile değil. Annem va babam ile Yalova’ya Bursa’ya giderdik.Yalova’ya gitmek bir olaydı. Ankara’dan gelen amcamla ve yengemle giderdik. Çok değişik bir şekli olurdu. Zaten o zamanlar pek tatil yoktu.**

Dışarda, restoranda yemek yer miydiniz? Evetse, nerelerde yediğinizi anlatın.

## 7- KARDEŞLERİNİZ:

Görüştiğiniz kişinin kardeşleri hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Çocuklukları onunkine benzer miydi?

Nerelerde okula giderlerdi ve sonra onlara neler olduğunu anlatın.

**Tek çocuk kardeşleri yok.**

## 8-YAHUDİLİK VE AİLEDEKİ GELENEKLER:

Bazılarımız dini bir eğitimle büyüdük. Bazılarımız da laik bir evde büyüdük. Görüştiğiniz kişiye deneyimleri ile ilgili sorular sorun.

**Liberal olarak büyüdüm.**

Çocukken evinizde hangi Yahudi gelenekleri uygulanırdı?

Ne sıklıkla ve hangi zamanlar Sinagog'a giderdiniz?

**Prensipte gidilirdi ama liberal olarak büyüdüm.**

Babanız gittiğinde ona eşlik eder miydiniz?

**Hayır**

İbranice veya din eğitimi aldınız mı? Aldınızsa bu okulda mı yoksa okul dışı mıydı?

**Hayır**

Yeşiva ya da Mahazike Tora'ya gittiniz mi?,

**Hayır**

Aileniz size neler öğretti?

Babanızla şabat günü dua eder, Tora okur muydunuz?

**Etmezdi. Ama ıbranice okumasını bilirdi. Fakat fazla pratikan değildi.**

Bar-mitzva (erkekler için) ya da bat-mitzva yaptınız mı?

**Hayır.**

En sevdiğiniz bayram hangisiydi ve neden?

**En sevdiğim bayram Pesah bayramı idi. Çünkü pesah için çok çok büyük hazırlıklar yapılırdı. Loksa olayı vardı. Ondan sonra şekeri öğütme olayı vardı. Eti bilhassa gerçi eti kıyma haline getirme olayı normal zamanda da yapılırdı ama Pesah'da en fazla ve bu işi bana yaptırırlardı. Makinelerimiz vardı şeker öğütme makinesi, kıyma öğütme makinesi ben yapardım.**

Yakınlarınız ya da arkadaşlarınız arasında hiç Selanikli dönme ya da Karay Yahudisi oldu mu? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

**Selanikliler hakkında düşüncem şu aralarında bazıları çok antisemit,**

**bazıları çok croyant. Çok croyant olanlar dahi hislerini açığa vurmazlar.**

**Karaylarla bir ayırım görmüyorum benim karay arkadaşlarım var bana**

**kendi hayatlarından bahsettikleri zaman sanki benim hayatımdan**

**bahsediyorlar. Gerek bayramlar, gerek düğünler. Fakat bir karay ile**

**evlenmenin dince yasak olduğunu biliyorum. Hatta bir rivayet vardır ki bir**

**karay ile evlenmek istiyorsan o karayı önce ermeni yap sonra evlen diye**

**böyle bir rivayet var. Gerçek mi bilmiyorum. Ama benim arkadaşımın kızı**

**mesela karaydır bir saf kan yahudi ile evlendi ve kendisi İsrail' e gidip yahudi olmuş ve orada evlenmiş.**

## **9-İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI TÜRK YAHUDİLERİNİ NASIL ETKİLEDİ?:**

Bu bölümde, 1940'lerde Türk Yahudilerinin tarihçesi hakkında bilgi edinmek istiyoruz.

Avrupa'da Soykırım olduğu dönemlerde Türkiye'de antisemitizm artışı gözlemlediniz mi? Eğer öyleyse bunu nasıl hissettiğinizi anlatın.

**Ben bunun tesirini sonra sonra hissetmeye başladım. 40'lada değil de ancak 45\_48 senelerinde bunun ne kadar vahim bir olay olduğunu anladım. Duyudum ve anladım.**

Savaş hakkında genel olarak neler duyduğunuzu hatırlıyor musunuz? O dönemdeki fikirleriniz nelerdi?

**Savaşın çok kötü olduğunu biliyordum biz zaten o savaş yıllarında Türkiye'de çok kıtlık çekiyorduk Karne ile alışveriş yapardık. Kuyruklara girerdik. Ben ailenin küçüğü olduğum için beni gönderirlerdi. Hatta Pesah'da bile ekmeğimizi alır saklardık.**

Avrupa'da Yahudilere yapılanları ilk duyduğunuz zamanı hatırlıyor musunuz? Bunu nasıl duyduğunuzu ve neler düşündüğünüzü anlatın.

**Aile içinde duyuldu tüylerimiz ürperdi . Hatta İsrail'e gittiğim zaman durumu gösteren bir müzeye gittik ve o zaman çok fazla tesir altında kaldım.**

Avrupa'dan kaçabilen muhacirlerle hiç görüşebildiniz mi?

Struma'nın öyküsünü duydunuz mu? Duydunuzsa ne duyduğunuzu ve neler hissettiğinizi anlatın.

**Evet duydum heyecanlandım. Türklerin misafirperverliğini bilerek Bu gemiyi kurtaracaklarını düşünmüştüm.**

Struma gibi göçmen taşıyıp batan başka gemiler var mıydı? Onlar hakkında neler anlatabilirsiniz?

Savaş zamanı konulan Varlık Vergisi sizi ve ailenizi nasıl etkiledi?

20 sınıf ile ilgili ne anlatabilirsiniz?

1943 baharı ve yazında gayrimüslimlere yönelik birçok tutuklama ve yerinden etme olayları gerçekleşmiş.Bu dönemin sizi ve ailenizi nasıl etkilediğini anlatın. O dönemde aileniz ne oranda vergi ödemek zorunda bırakıldı?

(M)müslümanlar için, (D)Dönmeler için, (G)Gayrimüslim için

Trakya olaylarını hatırlıyor musunuz?

**Ben hissetmekten fazla kocamın bana anlattıklarını biliyorum . Çünkü benim kocam Kırklareli'li idi varını yoğunu orada bırakıp bir gecede İstanbul'a kaçmak mecburiyetinde kaldılar.**

6-7 Eylül 1956 olaylarını hatırlıyor musunuz? O gün neler yaşadınız?

**6-7 Eylül olaylarında biz Caddebostan'da oturuyorduk yazlığa gitmiştik. Gece yarısı bir uğultular işitir gibi olduk ama anlıyamadık.Ertesi gün kocam işe gidecekti. "Ne oldu?" dedim telaşla bu soruyu sordum. "Yollar kapalı" dedi. " Yağmalar oldu, herşey sokak ortasında" Olayları teferruatı ile anlattılar. Ev sahibimiz bize dedi ki siz benim kiracılarım**

**değil siz benim misafirlerimizsiniz. Kapılarını bize açtı ve beni bizi kendi evinde barındırdı. 24 saat onlarda kaldık. Sonra ne kadar vahim olduğunu anladık ve gördük. Birçok yerlerde bu olayın çok vahim olduğunu anladık.Sonra duyduk ki bu olay yahduilere karşı değil bilhassa rumlara karşı idi.**

“Vatandaş Türkçe konuş” politikası hakkında neler anlatabilirsiniz? Bu cümleyi genel Türkiye’de uygulanmadan önce, Cumhuriyetin ilk yıllarında Avram Galante, Şelomo Benhabip ve David Fresko’nun başını çektiği bir grubun cemaat içinde başlattıklarından haberiniz var mıydı? Bunu hatırlıyorsanız neler anlatabilirsiniz?

**Çok şey hatırlatıyor. Bana göre bir şey değildi çünkü ben zaten Türkçeyi Ana lisanım gibi konuşmaya başladık ilkokuldan itibaren fakat annem babam için ki onlar için çok vahim bir olaydı. Fakat bu slogan sıkıştırma musevi gençliğini Türkçe konuşmaya çok teşvik etti. İyi Türkçe konuşmaya teşvik etti.**

**Varlık vergisi benim ailemi çok çok etkilemedi çünkü benim babam bir banka memuru idi. Benim babama konulan meblağ verilmeyecek bir para değildi zaten banka da yardım etmişti ama etrafımı çok etkiledi. Bunların arasında tabii ki kocamın ailesi de vardı. Fakat kocamın ailesinden Aşkale’ye giden olmadı.**

**Babam 20 sınıf askerliğe katılmıştı. Babam çok çok hassas bir insan olduğu için o gece herkesi bir caminin önüne toplamışlardı. Ve bana söylemiş olduğu bir lafı hatırlıyorum “Bu gecenin gündüz olmasını istemiyorum” demişti. 8 aylık askerlik yaptı. Tabii askerlik denilebilirse kamptı.Bize askerlik diye uyuttular ama bir kamptı. Babam bir bürokrattı eline kazma kürek almamıştı. Ancak kendi bahçesinin kazmalardı. O’na çok çok ağır gelmişti. Fakat o daha erken terhis oldu yaşından dolayı.**

#### **10-ÇOCUKLARINIZI YETİŞTİRME (ONLARIN EVLENİŞİNE KADAR):**

Röportaj yaptığınız kişinin bugün Yahudi geleneklerini ne denli uyguladığını öğrenmek istiyoruz. Mutlaka hatırlamanız gereken şey, hiç uygulamıyorlarsa onları utandırmamak.

Eşinizle nerede ve nasıl karşılaştınız?

**Babamın bir kuzeni vardı adı Rober Heskiya Hatem’di. Eşim de O’nun Çok samimi bir arkadaşı idi. O’nun eşi de çok iyiliksever bir kişi idi. Herkesi herkes ile evlendirme fikrinde idi. Hakikaten onların evinde tanıştım ama beni doğrudan doğruya isteyen kocamdı. İlk tanışmam çok basit bir olay. Heybeliada’da onlar çocuk müsamereleri yaparlardı. Onlar benden daha büyüktüler bir antraktta beni aralarına soktular bana şiir okuttular. Ben 8 eşim 18 yaşında idi hani birleşme ve tanışma olayı katiyyen yoktu ondan seneler geçti ancak bir kaynaşma olabildi.**

Nerede evlendiniz?

**Zülfaris Sinagog’unda**

Eşiniz yahudi mi?

**Evet**

Eğer öyle ise bu evlenmenizde önemli bir etken miydi?

**Yüzde yüz.**

Eğer Yahudi değilse ebeveynleriniz ve akrabalarınız bunu nasıl karşıladılar?

**Çok karşı çıkacaklardı.**

Düğününüzü anlatın.

**Düğünüm ben gelin olarak teyzemin evinden çıktım. Çünkü sinagoga daha yakındı. Teuzemin evi sinagoga daha yakın olduğu için teyzem teklif etti. Bütün yahudi komşular etrafıma toplandılar. Kimi papucuma ismini yazdı bayağı neşeli bir çıkış oldu. Kuzinlerim arasında en genç ben olmama rağmen en erken ben evlendim. Biraz gıpta ile bakanlar da oldu. Düğün gecesi akrabalar aralarında yemek yediler. Biz yemek bile yemeden Yalova'ya gittik.**

Eşinizi anlatın.

**Eşim saygıdeğer çok çalışkan işine çok düşkün ailesine çok düşkün zaman zaman bağırdığı zamanlar oluyordu ama ben onu çok normal karşılıyordum**

İsmi ne?

**İsak Franko**

Nerede doğmuş?

**Kırklareli**

Ana dili ve öğrenim derecesi nedir?

**İspanyolca**

Ebeveynleri hakkında bilginiz var mı?

**Ben kayınpederimi çok az tanıdım.**

**Mesleği dericilikti ham dericilik**

Eşinizin mesleği ya da işi hakkında bilgi verin.

**O da derici idi. Başka bir iş bilmedi. Kırklaerli'den geldiği zaman bir sigortacının yanında çalıştı bu sigortacı da annesinin bir yakın akrabası idi. Ve onun bana dediğine göre o aileden çok şey öğrenmiş. Adab\_I muhaşeret hakkında o aileden öğrenmiş. Kayıinvalidem çok cahil bir kadındı yalan mı söyliyeyim cahil bir kadındı biraz da otoriter. Çocuklarının üzerinde otoritesini kullanmasını bilmiş bir kadın cahil olmasına rağmen. Belki de cahil olduğu için . Kayınpeder ise az tanımama rağmen çok daha akli başında çok daha çocukları ile ilgilenen biri idi.**

Ne tür bir işte çalışıyordu ya da halen çalışıyor?

Eğer kendi işi ise işin nasıl kurulduğunu, senelerle nasıl geliştiğini anlatın.

İş kendi mi açtı yoksa babasından ya da babanızdan mı devraldı?

**Babasının işi. Beraber kurdular. Varlık vergisinden zonra İstanbul'a gelince babasının mesleği zaten dericilikti. Kocam da o işe girdi erkek kardeşi de o işte idi. Müslüman ortakları vardı.**

Siz hiç işinde ona yardımcı oldunuz mu?

## **Hayır**

İşte başka kardeşlerde çalışır mıydı?

## **Evet**

Çocuklarınız bu işte çalışıyorlar mı?

**Çalıştılar bir müddet. O ara iç ticaretten dış ticarete çevirmişlerdi işi çünkü Bir müddet çalıştı onlarla.Öyle olunca fabrikasyon işinde oğlum bir müddet çalıştı. Tüm çocuklar gibi babası ile çalışmayı makul görmedi.**

Kaç çocuğunuz oldu?

**İki tane ke me bivan munçoz anyoz ( çok yıl yaşasınlar)**

Nerede ve ne zaman doğdular?

**İkisi de İstanbul'da doğdu. Bir tanesi oğlan olan 1950 senesinde kız olan 1957 senesinde doğdu.**

Çocuklarınızla hangi lisanda konuştunuz?

## **Türkçe**

Çocuklar büyürkenki günlük yaşamınızdan bahsedin.

Yaşam koşullarınızdan (apartman mı ev mi),

## **Apartmanda**

kültürel faaliyetlerinizden; sinema, tiyatro, sergi, konserlere gidip gitmediğinizden bahsedin.

**Sinemaya giderdik.Tiyatroyu çok severdik ve sık sık giderdik. O zaman sinemalarda bir abonman modası vardı. Haftada iki kere sinemaya giderdik. Ayriyetten de ev toplantılarında briç oynanırdı.**

Ailenizle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz?

**Boş zamanlarımda çocuklarım ile meşgul olurdum.**

Ailenizle tatile nereye giderdiniz?

## **Çeşitli yerlere**

Yurtdışı seyahat eder miydiniz? Yalnız mı çocuklarla mı yapardınız?

**Yurt içi daha fazla. Yurt dışı ilk olarak 1955 senesinde ilk seyahatimi İsrail'e yaptım. Kocamın en büyük isteği ilk seyahatini İsrail'e yapmaktı ve hakikaten öyle oldu. Daha sonra yurt dışı seyahatlerimiz oldu. Hatta 1967 senesinde bir vapur seyahati yaptık. İş seyahati ile eğlence seayahatini birleştirdik vapur ile Marsilya'ya kadar gittik ve oradan Toulouse'da bir işine gitti. Ben ise Paris'e gittim Benim orada akrabalarım vardı. Tren ile Paris'e gittim.Yurt dışı seyahatlerini hiçbir zaman çocuklar ile yapmadık.**

Tatilinizi Adalarda geçirdiyseniz eğer, oradaki yazları anlatın.

## **Caddebostan'a giderdik.**

Kimlerle görüştüğünüzü, çocuklarınızın kimlerle oynadığını anlatın.

**Kendi arkadaşları ile. Bizim de arkadaşlarımız vardı. Bizim yazlık serüvenlerimiz çok hoş geçerci.Çok güzel. Bir kere deniz olayı. Her yaz sandal kiralardık. Mevsimlik sandal kiralardık arkadaşlarımız ile denize girerdik. Cumartesi Pazar araba ile etrafta dolaşırdık. Her Cumartesi annemi ve babamı gezdirirdik.Çünkü annem babam bizimle**

**otururlardı.Kocamın akrabaları olmadığı için benim akrabalarımı kendi öz akrabaları gibi görürdü.**

Ailenizden ayrıldıktan sonra hangi akrabalarla görüştünüz? Onlarla ne sıklıkta ve hangi vesilelerle görüştünüz ve birlikte neler yaptınız?

**Ben hiçbir zaman anne ve babamdan ayrılmadım. Hayat boyu onlarla oturdum.**

Çocuklarınızdan herhangi biri Yahudi okullarına gitti mi?

**Hayır**

Ne tür Yahudi ağırlıklı etkinliklerde yer aldı? (gençlik grupları,yaz kampları gibi)

**O zamanın yahudi topluluklarına dahil olmuşlardı. Hatta oğlum bir dönem amikalde başkanlık bile yapmıştı. Kızım da keza o zamanın yahudi klüplerine aza idi ve oralara giderdi.**

Çocuklarınızı Yahudi geleneklerine göre mi büyüttünüz? Örneğin, hangi Yahudi Bayramlarını kutladınız?

**Evet. Bayramlar da kutlanırdı.**

Çocuklar Sinagog'a giderler mi ve ne sıklıkta giderlerdi?

**Bayramlarda giderdi.**

Bar-mitzvah ve bat-mitzva olmuşlarsa onları anlatın.

**Oğluma bar\_mitzva töreni yapıldı. Bar\_Miztva töreni cuamrtesi günü kalda Cumartesi akşam üstü de Suadiye Otelinde kokteyl olarak yapıldı. Kızıma bat\_mitzva yapılmadı. Tefillim güü baba ile oğul sinagoga gittiler. Sonra eşim eve gelince bize şeker getirdi fakat şatafatlı bir tefillim töreni yapılmadı.**

O günü ve Brit-Mila günlerini bize tasvir edin.

**Şimdikine nazaran çok basit olaylardı. Ben hastanede iken berit millası oldu. Yakın akrabalara telefon ettik. O zamanın modasına uyarak bir paketin içine pandispanya bir parça badem ezmesi ve birkaç tane de badem şekeri paketler yapıldı ve misafirlere dağıtıldı ve o misafirlere de likör ve şeker dağıtıldı ve limonata ile bisküvi. O kadar.**

Bize seder gecelerini ya da aile kurarken evinizde kutlanan özel günleri anlatın.

**Seder günleri, büyük hazırlıklar yapıldı. Sofralar kurulurdu. Herşeyin pasuah yani pesah kaidelerine uygun yapılması düşünülürdü. Başta babaannem varken. O bayağı yahudi geleneklerine çok bağlı bir kadındı.**

Eşiniz ya da siz anneniz kadar geleneksel aşçı mısınız? En çok sevdiğiniz Sefarad geleneksel yemek nedir?

**Evet. Biber ve domates dolmaları pathcan sarmaları, pırasa köfteleri en sevdiğim yemekler arasındadır.**

Eğer çocuklarınızı büyüttüğünüz dönemde ebeveynleriniz sizden daha dindar idiyse,çocuklarınıza bu nasıl verildi ve anlatıldı?

**E beveylerim benden daha dindardı**

Ebeveyniniz ve/veya eşiniz nerede gömülü?

**Eşim ile annem aşkenaz mezarlığında babam sefarad mezarlığında.**

Yahudi mezarlığında mı

Cenazede bir hazan ya da haham var mıydı?

**Evet**

Dini bir törenle mi gömüldü?

**Dini törenle vuevosu ve mevlutlar üçüne de yapıldı.**

Siz ya da ailenin herhangi bir ferdi Kadiş söyledi mi?

**Tabii.**

Ya da herhangi birini Kadiş söylemesi için tuttunuz mu?

**Hayır**

Ölüm yıldönümlerinde mevlut yapar mısınız?

**Yaparım**

Nerede ve kimlerle arkadaşlık yaptınız?

**Oturduğum semtte ve kocamın eski arkadaşları ile iyi ilişkiler kurduk.**

Arkadaş seçiminde Yahudi olmaları önemli miydi?

**Evet**

Arkadaşlarınızla ne tür faaliyetler yapardınız?

**Kitapları tartışırız.Bazen filimleri tartışırız zaman zaman da kağıt oynarız.**

Sosyal yaşantınız nasıldı?

**Modaya uyarak sinemaya giderdik. Toplantılarda da büyük sofralar kurulurdu. Son zamanlarda bu kadar büyük sofralar kurulmuyor.**

Yahudilik ya da İsrail konusu geniş toplumdan arkadaşlarınızla konuşulur muydu?

**Konuşulurdu.Benim eşim hiçbir zaman yahudiliğini inkar etmedi bilakis bir müslümanla tanıştığı zaman ilk söylediği laf “ben yahudiyim” diyerek yahudiliğini apaçık ortaya koyardık.**

Eğer konuşulduysa bize nasıl olduğunu anlatın.

Çocuklarınızın yetişkin yaşamından bahsedin.

Nerede yaşadıklarını, ne yaptıklarını, kendi aileleri olup olmadığını, Yahudi bir aile oluşturup oluşturmadıklarını söyleyin.

**Yahudi bir toplumda yahudi bir ailenin fertleri olduklarını kendileri de bildiler. Her zaman da yahudi arkadaşları olmasına dikkat ettiler. Biz de onlara bu şekilde bu fikri biz onlara aşıladık.**

#### **14.İSRAİL VE BATI DÜNYASI:**

Hep aklınızda olması gereken bizim için kişisel öykülerin önemidir.Görüştüğümüzün kişinin tarihi olaylara bakış açılarını değil onların bu olaylardan kişisel yaşamlarında nasıl etkilendiklerini öğrenmek istiyoruz.

Bu soruların amacı Siyonizm yanlısı cevaplara şartlamak değildir, amacımız sadece bu konularda neler hissettiklerini öğrenmek.

İsrail devletinin kuruluşu sizde nasıl duygular uyandırdı?

**Olayı büyük sevinç ile karşıladık. Bahusus ki kocam bir sionistti.O zamanın grubunda çalışırdı. O da olayı benim kadar coşku ile karşıladı. Hatta bayrak göndere çekildiği zaman seyretmeye gitti.**

Oraya aliyah yapmayı hiç düşündünüz mü?

**Hayır**

Hayırsa neden?

**Çünkü ben genellikle gelenekçi bir insanım. Yaşadığım ülkeyi terk etmek şistemedim.**

Evetse orada ne kadar kaldınız ve ne zaman geri döndünüz?

İsrail'e yerleşmek için giden arkadaş ya da akrabalarınızdan bahsedin.

**Akrabalaım arkadaşlarım vardı. Halam gitti.**

Çok tanıdığınız gitti mi? Onlarla haberleştiniz mi?

**Devamlı surtte.Onlar zorluk çektiler.Yaşam mücadelesi verdiler. Halamın kocası bugünkü popüler o zamanın çok çok yalnız olan bir yerde bir kiosk kurmuştu. Az zaman sonra o kiosku kapatmak zorunda kaldı.Halam biraz evde çalıştı. Çalışmaya alışık bir insan değildi. Sonra kızları orada büyüdüler. Daha kolay adapte oldular.**

1955 ve 1964 yıllarında Rum aleyhtarı ayaklanmalar sonucu bazı Yahudiler de problemlerle karşılaştı. Siz de bunlardan birimiydiniz? Eğer öyleyse lütfen bize anlatın.

**Hayır hiçbir problem ile karşılaşmadım.**

İsrail'in 1967 savaşı sonrası problemlerle karşılaştınız mı?

**Karşılaşmadım.**

## **15.ŞİMDİKİ YAŞAMINIZ (ÇOCUKLARINIZ BÜYÜYÜP EVDEN AYRILDIKTAN SONRA):**

Yahudi cemaati ile bugünkü ilişkileriniz nasıldır? Örneğin özel bir derneğin ya da kulübün üyesi misiniz?

**Hayır**

Herhangi bir konferansa katıldınız mı?

Gönüllü olarak herhangi bir sosyal programda yer alıyor musunuz?

**Hayır katılmadım.**

Bugünkü dini uygulayış şeklinizden bahsedin.

**Bayramlarda sinagoga giderim. Dini merasimlerde sinagoga giderim. Fakat Cumartesi tefillalarına çok az katılırım.Ancak bar-mitzvalara zevkle giderim. Oradaki töreni seyretmek görmek dinlemek benim hoşuma gider. Hislenirim de.**

Hangi sıklıkla ve nerede Sinagog'a gidiyorsunuz?

Ailenizle haberleşmek için e-mail ve internet'i kullanıyor musunuz?

**Hayır.**

Eğer öyleyse bilgisayarı günlük yaşamınızda ne şekilde kullandığınızı anlatın.

Çocuklarınızla aranızda torunlarınızın Yahudilik geleneklerine göre yetiştirilişi konusunda bize anlatmak istediğiniz herhangi bir sürtüşme yaşadınız mı? Örneğin onların daha dindar ya da daha az dindar olmalarını arzu ettiniz mi?

**Hayır çocuklarım zaten yahudi geleneklerine göre büyüdüler. Torunlarım da keza hiçbir zaman yahudiliğimizi inkar etmedik.**

Siz ya da eşiniz hala aileyi toplar ve yemek pişirir misiniz yoksa artık bunu çocuklarınız mı yapıyorlar?

Torunlarınız Yahudi okuluna gidiyorlar mı? Ne tür cemaat faaliyetlerine katılıyorlar?

**Katılıyorlar ebeveynlerinden daha fazla.**

Arkadaşlarınız hakkında bize birşeyler anlatın.

**Arkadaşlarım dürüst insanlardır. Münasebetlerimiz çok iyidir. İyi anlarız. Ben eşimi kaybettikten sonra onlardan hiçbir soğukluk görmedim. Bana çok yakınlık gösterdiler beni ihmal etmediler. Ayrı ayrı hepsi ile görüşürüz. Sevgilerim saygılarım sonsuzdur.**

Ne sıklıkla görüşürsünüz ve birlikte neler yaparsınız?

**En aşağıya haftada iki kere**

Bugünkü tatilleriniz hakkında neler anlatırsınız?

**Yurt dışına da gittiğim olur yurt içine de. Bunlar arasında yurt içi gezilerimiz mevcuttur. Eltim ile de birkaç kere yurt dışına gittim. Bundan başka da bir vefat eden bir kuzinim vardı. O beni sık sık yurt dışı gezilerine seyahatlerine davet ederdi. Benim gibi eşini kaybetmiş başka bir kuzin ile beraber çok güzel geziler yaptık.**

Politik görüşleriniz, tabii anlatmak istiyorsanız, nedir?

**Politika ile hiçbir zaman alakadar olmadım. Fakat bugünkü partinin demokrat bir parti olmadığına inanıyorum. Dindar bir parti olduğu için her zaman bir korku ve bir tedirginlik ile yaşıyoruz.**

1986 yılındaki Neve Şalom katliamında nerede olduğunuzu ve nasıl ne şekilde duyduğunuzu anlatın. Neler hissettiğinizi bize tasvir edebilmisiniz?

**Ben Caddebostan'da idim. Büyük esefle dinledim. Beklenmedik bir anda böyle bir şeyin oluşu çok üzücü idi. Kızım eve geldiği zaman suratının renginin değişik olduğunu gördüm ilk aklıma gelen babasına mı bir şey olmuştu. Fakat maalesef sinagoga karşı yapılan bir katliamdı.**

2003 Kasımındaki bombalama olaylarını duyduğunuzdaki tepkinizi tasvir edin.

**Evde idim haberi oğlumdan aldım. İlk önce o Şişli'den geçiyordu. Bu hakikat mı değil mi diye tereddüt ettik. Tekrar telefon açtı ve maalesef aynı anda böyle bir olay oldu. Herkes koştu. Bizim pek yakın olması da bazı akrabalarımız sinagogda idi. Oğlum peşinden gitti onlara yardımcı oldu. Kapı komşum müslüman biri idi beni içeri aldı. Beni teselli etmeye çalıştı. Hatta o an olayın ne kadar vahim olduğunun farkında değildik. Fakat bir saat geçtikten sonra olayın hakikaten ne kadar önemli olduğunu anladık.**

Eşinizle yalnızken hangi lisanı kullanırsınız?

Arkadaşlarınızla ya da çocuklarınızla hangi lisanı kullanırsınız?

**Türkçe**